

Л.І. Ланіцкая

НАЗВЫ НЕКАТОРЫХ ЖНІВЕНЬСКІХ КАЛЯНДАРНЫХ СВЯТ І АБРАДАЎ УСХОДНЯГА ПАЛЕССЯ

Жнівеньскія святы і абрады – сапраўдная скарбніца беларускай культуры. Адным з вядомых жнівеньскіх свят з’яўляецца свята Іллі.

Ілля – хрысціянскае свята, якое адзначаецца 2 жніўня ў гонар хрысціянскага апекуна земляробства і абаронцы ад “нячystай сілы”. Ілля ўвабраў у сябе рысы язычніцкага бога Перуна. Свята звязваецца з дажджамі і навалніцамі, якія пачынаюцца ў гэты час пасля летняй спеці. *Ілля наробиць гнілля* [1, 40]. Дзень Іллі ўспрымаўся як мяжа паміж летам і восенню: *На Іллю да абеду лета, а па абедзе восень; Да Іллі поп просіць Бога пра дождж, а з Іллі і баба хвартуком яго нагоніць; Прышоў Ілля і ўкінуў у ваду алядня; Ілля пытае, ці гатова ралля, а Успенне, ці гатова насенне* [1, 40].

Для абазначэння гэтага свята на тэрыторыі беларускіх дыялектных рэгіёнаў існуе найменне *Ілля* і яго варыянты *Ілья*, *Лья*, *Лля*.

Лексема *Ілля* (арфаграфічны варыянт *Ілья*) ужываецца ў моўным асяроддзі Усходняга Палесся: *На Іллю пойдзе дождж* [Букча, Лельчыцкі]; *На Іллю напекла хрушчыкаў поўна рэштата* [Хвойнае, Хойніцкі]; *Поба, ужэ дождж збіраецца на Іллю* [Ляскавічы, Петрыкаўскі]; *У гэтым годзі на Іллю не было дажджу* [Замошша, Лельчыцкі]; *Да Іллі зрабі ўсё даладу, тады ідзі гуляць* [Юркавічы, Брагінскі]; *Така погода стоіць на Іллю, і старыя, і малыя павуходзілі* [Верасніца, Жыткавіцкі]; *Пойдем заўтра на Іллю* [Карма, Ельскі]; *На Петра баба хлеб спекла, а на Іллю хлебом печ заллю* (прыказка) [2, 66]; *Ілля лето кончае* [Слабада, Мазырскі]; *На Іллю суседка частавала* [Крушнікі, Мазырскі]; *Мой сусед помёр на Іллю* [Ляскавічы, Петрыкаўскі]; *На Іллю адзеўся Іван, сарочку патперазаў, тай пашоў на вуліцы* [Карчовае, Хойніцкі]; *Хай дачка ідзе замуж на Іллю, кеб толькі добра было ўсё* [Каманоў, Брагінскі].

Яна сустракаецца ў мове насельнікаў палескай групы брэсцка-пінскіх гаворак: *Ілля па полю хадзіў, пашаньку радзіў* [3, 140].

Назва *Ілля* ‘тс’ атрымала распаўсюджанне на тэрыторыі сярэднебеларускіх гаворак: *Да Ільлі купаюцца, а пасля Ільлі ўжо не* [4, т. 1, 172]; *Пасля Ільлі ўжо ня купаліся ў рэцы: вада становіцца халодная* [4, т. 1, 172]; *Ілья наробиць гнілля* [4, т. 1, 172]; *На Ільлю перапечку налью, а прыдзе Спажжа – ужо хлеба дзяжжа* [4, т. 1, 172]; *Прышоў Ілья – прынес гнілля* [4, т. 1, 172].

У моўнай плыні носьбітаў названага дыялектнага арэалу назоўнік *Ілья* пад уплывам назоўнікаў 1-га скланення іншы раз набывае форму жаночага роду, выступаючы ў ролі дзейніка і адпаведна каардынуючыся з выказнікам: *Прышла Ілля – ужо я блін напіла. А прышла Спажжа – ужо хлеба дзяжжа!* [5, т. 2, 342]; *Прышоў Пятрок – апаў лісток, прышла Ілья – апала два* [4, т. 1, 172]; *Прышла Ілья – нарабіла гнілля* [4, т. 1, 172]; *Прышла Ілья – уваравала дня* [4, т. 1, 172]; *Ілья поўну печ хлеба напіла* [4, т. 1, 172].

Найменне *Ілля* як назва хрысціянскага свята ўласціва заходняй групе полацкіх гаворак паўночна-ўсходняга дыялекту: *Ілля надзелаў гнілля* [6, т. 2, 342]; *Прышоў Ілья – нарабіў гнілля* [4, т. 1, 172].

Лексема *Ілля* з гэтым жа значэннем шырока ўжываецца ва ўкраінскай народна-дыялектнай мове: *Пішов Ілля водою і тепло повів за собою; У серні сонце серти гріе, а Ілля воду холодить; На Іллі новий хліб на столі; До Іллі мужик купатъся, а після Іллі й на куці не сохне; Хто на Іллі парить, той з торбою шарить; До Іллі хмари ходять за вітром, а по Іллі – проти вітру; До Іллі дощ ходить за і проти вітру – як накаже пророк, а після Іллі тільки за вітром* [7, 186–187].

Назоўнік *Ілля* фіксуецца таксама ў складзе двухкампанентнай назвы, дзе ён выконвае функцыю недапасаванага азначэння: *Іллі барада* ‘няжжаты касмык жыта, які пакідалі на полі’. У рускай мове яму адпавядае словазлучэнне *волосу на бородку*, у серба-харвацкай – *божја брада* [2, т. 3, 378].

Варыянт *Ілья* ‘тс’, у якім адсутнічае падаўжэнне зычных, пад уплывам беларускай літаратурнай мовы таксама ўжываецца ў гаворках Усходняга Палесся: *Да Ільі трэбо сено звозіць*

[Дуброўнае, Брагінскі]; *На Лью прыходзіла вятроўка* [Смятанічы, Петрыкаўскі]; *Вецер зломаў дзве яблуні на Лью* [Зімова буда, Лельчыцкі]; *І ўчора ходзілі да суседа на Лью, і сегонні зноў пойдзем* [Казловічы, Калінкавіцкі]; *Колісь до нас прыходзілі й хлопцы на Лью гуляць* [Куршычы, Петрыкаўскі].

З гэтым жа значэннем ён выступае ў слоўніка-мазырскай групе паўднёва-заходняга дыялекту: *Прышоў Лья, то й лета нема* (прымаўка) [8, т. 2, 173]; *Прыдзе Лья, нанесе дашча* [Крушнікі, Мазырскі]; *Да Льі пад калодаю сена сохне, а пасля Льі на сонцы намокне* (прыказка) [9, 65].

У сярэднебеларускіх гаворках лексема *Лля* ўспрымаецца як назоўнік ніякага роду: *Прышло Лля – чалавек пад’есць усякага сыр’я* [4, т. 1, 172]. Гэту моўную з’яву можна, відаць, растлумачыць уплывам агульнага назоўніка ніякага роду *свята*, з якім ужываецца побач уласны назоўнік *Лля*.

Лексічная адзінка *Лля* ўласціва заходняй групе полацкіх гаворак паўночна-ўсходняга дыялекту: *Прыдзець Пятрок – ападзець лісток, прыдзець Лля – ападзець два, прыдзець Прачыста – усе будзе чыста* [4, т. 1, 172].

У гаворках Усходняга Палесся побач з назвай *Лля* функцыянуюць фанетычныя варыянты *Лья, Лля* ‘тс’: *На Лью поўну печ налью* (прыказка) [10, т. 2, 173]; *На Лью дзень убаўляецца* [Хвойнае, Хойніцкі]; *Лья – як жыто жнуць* [11, 126]; *На Ллю мекіны нагрэбу* [Кротаў, Калінкавіцкі]; *На Петра хлеба з макатра, а на Ллю поўну печ наллю* [11, 126]. Страта галоснага [і] ў гэтых варыянтах, на нашу думку, тлумачыцца сэнсава-фанетычнай асацыяцыяй з дзеясловам *ліць*: *Лля – ліць* (пра дождж). Ужыванне іх носіць лакальны характар.

Наглядзячы на пашырэнне ў беларускім народна-дыялектным асяроддзі, аналізуемая лексема *Лля* і яе варыянты не ўвайшлі ў састаў сучаснай беларускай літаратурнай мовы.

У складзе двухкампанентнай назвы *Лллёў воз* ‘сузор’е Вялікай Мядзведзіцы’ зафіксаваны вытворны прыналежны прыметнік *Лллёў* [2, т. 3, 378].

Пасля *Ллі* пачыналася жніво: *Святая Лля – слаўная жняя; Свята Лля коты лічыць; Да Ллі хоць-адным зубам зямлі парні* [1, 40].

Для абзначэння свята пачатку жніва ў гаворках Усходняга Палесся выкарыстоўваецца лексічная адзінка *зажынкі* – суфіксальнае ўтварэнне ад асновы дзеяслова *зажынаць*: *У той дзень гулялі зажынкі* [Зімовішчы, Мазырскі]; *На зажынках була, горэлку піла* [Вялікія Аўшоўкі, Калінкавіцкі]; *У нас свята – зажынкі* [Дабрынь, Ельскі]; *Гармоніст не буў на зажынках* [Буйнавічы, Лельчыцкі]; *У тым месці будуць робіць зажынкі* [Скрыгалаў, Мазырскі]; *Ну й спевае сусед на зажынках, не падведзеш сваім голасам ему* [Каманоў, Брагінскі]; *Наш бацько любіць ходзіць на зажынкі* [Дзёрнавічы, Нараўлянскі]; *Мое дзеці гулялі на зажынках* [Данілевічы, Лельчыцкі].

На тэрыторыі заходняй групы полацкіх гаворак паўночна-ўсходняга дыялекту назва *зажынкі* ўжываецца з некалькі іншым семантычным адценнем ‘пачатак жніва’: *Зажынкі – калі пачынаюць жаць* [5, т. 2, 210].

Лексема *зажынкі* ‘тс’ фіксуецца ў слоўніку І.І. Насовіча: *Сёні ў сосьда зажынкі* [12, 168]. Найменне *зажынкі* ‘зажын, пачатак жніва’ падаецца ў ‘Беларуска-расійскім слоўніку’ М. Байкова і С. Некрашэвіча [6, 108].

Гаворкам рускай мовы таксама вядома назва *зажынкі* ‘зажынкі’ [13, 49]. У ‘Толковым словаре’ У. Даля *зажынкі* – ‘пачатак жніва’ [14, 578]. Назва *зажынкі* ‘славянскі абрад пачатку жніва’ фіксуецца ў СЭС [15, 450].

Найменне *зажынкі* ўжываецца ва ўкраінскай мове ў значэнні ‘пачатак жніва’ [16, т. 2, 38].

Лексема *зажынкі* ‘пачатак жніва і яго святкаванне’ кадыфікавана сучаснай літаратурнай мовай: *Страўляць зажынкі* [8, 211].

На тэрыторыі іншых дыялектных зон шырока выкарыстоўваецца фанетыка-марфалагічныя варыянты *зажынкы, зажонкі, зажсон, абжынкі*.

Рэгіяналізм *зажынкы* функцыянуе ў брэска-пінскіх гаворках паўднёва-заходняга дыялектнага рэгіёну: *Як пачыналы зажынкы, то мольлыс’а богу*. [Беражцы, Столінскі]; *На зажынкы выночка крут’ат’* [Азарычы, Пінскі]. Цвёрды [к] – вынік уплыву на беларускія гаворкі фанетычных асаблівасцей украінскай мовы.

Назва *зажонкі* ‘зажынкі’ ўласціва ўсходняй групе віцебска-магілёўскіх гаворак паўночна-ўсходняга дыялекту: *А во ўжэ усюды пачаліся зажонкі* [17, т. 4, 156].

У сярэднебеларускіх гаворках бытуе слова *зажсон* ‘зажынкі (пачатак жніва)’: *Девушкі ідуць туды в зажсон – ідуць у зарабаткі* [18, 55] і як назва сезоннай працы: *Я тры леты хадзіла ў зажсон на Украіну* [17, т. 4, 156]. Галосны [о], як і ў словаўтваральным варыянце *зажсонкі*, на нашу думку, узнік пад уплывам дзеяслова закончанага трывання *зажаць*.

Паралельна ў названым моўным арэале функцыянуе лексема *абжынкі* ‘святкаванне пачатку жніва’, якая матывуецца дзеясловам *абжынаць*: *Сабіраімся, бяром сярты, ідзем жаць. Тады абжынкі зробім; І абжынкі гулялі. Жнём жыта, вянок саўём, прынясём у кантору, дзе нашы гаспадары, рукавадзіцелі. І п’ём абжынкі* [4, 16]. Слова *абжынкы* ‘зажын, пачатак жніва’ адзначаецца ў слоўніку І.І. Насовіча: *На абжынках гулялі у сусьда* [12, 347].

Для назвы першага пучка або снапа зжатага жыта насельнікі паўднёва-заходніх, цэнтральных, паўночна-ўсходніх гаворак карыстаюцца найменнямі *зжынак, зжынок, зжын, зжэтак*.

На тэрыторыі заходняй групы гродзенска-баранавіцкіх гаворак паўднёва-заходняга дыялектнага рэгіёну бытуе назва *зжынак* 'першы снапок новага ўраджаю', утвораная ад асновы дзеяслова *зжынаць* пры дапамозе суфікса *-ак*: *У нас была завядзёнка: зжынак ставіць на покуць* [4, т. 1, 145]; *Зжынак насілі свяціць* [Альхоўка, Навагрудскі].

Лексема *зжынак* са значэннямі 'першы снапок новага ўраджаю', 'першы нажаты ў час зажынак сноп', 'тое, што і зажын' мае значнае распаўсюджанне ў сярэднебеларускіх гаворках: *Нажынаюць зжынак, прыносяць у хату, ставяць на покуце, або за ікону затыкаюць, калі невялічкі ён* [4, т. 1, 145]; *Жыта зжасала, зжынак нажсала і паставіла на куце* [19, 58]; *Прыдуць з зжынкам да пратсядацця, песні спяваюць* [5, т. 2, 209–210].

Рэгіяналізм *зжынак* 'тое, што і зажын' функцыянуе ў мове насельнікаў заходняй групы полацкіх гаворак паўночна-ўсходняга дыялекту: *Зжынак ставіць, пакуль жыта вазіць, а як возюць, бяруць яго як хазяіна і ставяць у застаронак* [5, т. 2, 209–210]; *Першы зжаты сноп жыта называюць зжынак* [Беразіно, Докшыцкі].

У палескай групе брэсцка-пінскіх гаворак паўднёва-заходняга дыялекту ужываецца фанетычны варыянт *зжынок* іншай семантыкі – 'першая жменя зжатага жыта': *Зжынок часта до хаты беруць, то першая жменя жыта* [20, 70]; *Зжынок не кідаюць на пол* [Дзмітравічы, Камянецкі].

Слова *зжын* 'першы пучок або невялікі снапок зжатага жыта' – нульсуфіксальнае ўтварэнне ад асновы дзеяслова *зжынаць* – пашырана ў заходняй групе полацкіх гаворак паўночна-ўсходняга дыялекту: *Зжын – першая жменька – за ікону паторніш* [5, т. 2, 209]; *Зжын ставілі на кут* [13, т. 3, 209]; *Зжын прынеслі у хату* [Мярэцкія, Глыбоцкі].

У Даль падае лексему *зжын* з іншым лексічным значэннем 'заработная выручка жняца' [14, т. 2, 578].

Украінскай мове слова *зжын* уласціва ў значэнні 'пачатак жніва' [16, т. 2, 38].

На тэрыторыі заходняй гродзенска-баранавіцкай групы паўднёва-заходняга дыялектнага рэгіёну распаўсюджана назва *зжэтак* 'першы сноп', утвораная ад асновы дзеяслова закончанага трывання *зжэць* суфіксальным спосабам: *Учора пачалі жэць, зжэтак прынеслі ў хату* [21, 149]; *Прын'еслі зжэтак і сп'аваюць* [Галубы, Мастоўскі].

У сярэднебеларускіх гаворках сустракаецца назва *зжэтак* 'сноп (першы зжаты)': *Зжэтак прынесла і паставіла на прызьбе: "Няхай, кажа, усе бачаць, што жэць пачалі!"* [17, т. 4, 155]. З гэтым значэннем паралельна бытуе слова *зжынак*: *Я сягодні такі вялікі зжынак здзелала, цуць падняла* [17, т. 4, 155].

Аналізуем лексемы *зжынак, зжынок, зжын, зжэтак* не сталі здабыткам сучаснай літаратурнай мовы.

На характар дзеяння указвае аднакаранёвы дзеяслоў незакончанага трывання *зжынаць* 'зажынаць': *Ёк зжынае, то вужне дзве жмені, да накрэст покладзе, да поседзіць, да не будзе спіна болец* [10, т. 2, 96]; *зжынаць* 'зажынаць' [13, 19]; *зжынаць* 'пачынаць жаць' [6, 6]; *зжынаць* 'пачынаць жаць' [14, т. 1, 578].

Дзеяслоў закончанага трывання *зжэць* выкарыстоўваецца з наступнымі значэннямі: 'зжэць першы сноп пры зажынках': *Як пачыналі жэць, зжэнеш сноп, называўся аспадар* [5, т. 2, 208]; *Зжэць накрыш, зжэнуць кругом* [5, т. 2, 208]; *Зжэнуць снапок і паставяць на покуць* [5, т. 2, 208]; 'пачаць жаць': *Зжэсала п – жэсала п да вечара* [5, т. 2, 208]; 'пашкодзіць, натрудзіць': *Зжэсала руку, натта велькія жмені брала, аш спохла* [5, т. 2, 208]; *Зжэсала руку, баліць* [5, т. 2, 208]; *Руку зжэсала ад вялікай жмені* [5, т. 2, 208]; *Зжэсала руку: жыта грубая, жмені велькі брала* [5, т. 2, 208]; 'пачынаць знімаць жніво сярпом': *Много ли зжэсала?* [14, т. 2, 578].

Дзеяслоў *зжэменіць* 'намазоліць, натрудзіць руку сярпом у час жніва' функцыянуе ва ўсходняй групе слуска-мазырскіх гаворак паўднёва-заходняга дыялекту: *Зжэменіш, бывала, рукі за жэзень, баяць, ды яшчэ і мазолі* [17, т. 4, 155]; у заходняй гродзенска-баранавіцкай групе названага дыялектнага рэгіёну: *Натта руку зжэмен'ен'іла, йак жыто жсала* [21, 149]. Утвораны ён прэфіксальна-суфіксальным спосабам ад асновы назоўніка *жменя*: *за- + жмен(я) + -і(ць) зжэменіць*. У палескай групе брэсцка-пінскіх гаворак пад уплывам вымаўлення ўкраінскай мовы выкарыстоўваецца фанетычны варыянт *зжэмэныты*: *Зжэмэныла руку, жэмэню набрала вэліку* [20, 70].

Пасля заканчэння жніва пачыналася святкаванне дажынак. Для абазначэння гэтага свята ў гаворках дыялектных рэгіёнаў выкарыстоўваецца лексічная адзінка *дажынкi* і яе варыянты з фанетычнымі і марфалагічнымі асаблівасцямі *дажынка, дожынкi, дожынкы, дажон, абжынкi*.

У гаворках даследуемай моўнай тэрыторыі ўжываецца найменне *дажынкi* 'свята заканчэння жніва' – суфіксальнае вытворнае ад асновы дзеяслова *зжынаць*: *Етыя дажынкi булі багатыя* [Скалодзін, Мазырскі]; *З дажынак ішлі з песнямі* [Хвойнае, Хойніцкі]; *Сені цэлы дзень спраўляюць дажынкi* [Кашэвічы, Петрыкаўскі]; *На дажынкi неслі каравай* [Каманоў, Брагінскі]; *Вольго, ходзем*

да *Васіля на дажынкi* [Хобнае, Калінкавіцкі]; *Ось надзену красіваю сарочку і пойдз на дажынкi* [Санюкі, Ельскі]; *На дажынкi прышло мо з пяць баб* [Чамярысы, Брагінскі]; *На дажынкi будзе кермаш* [Астражанка, Лельчыцкі]; *На етых днях будуць дажынкi* [Сяменча, Жыткіавіцкі].

Заходняй групе гродзенска-баранавіцкіх гаворак паўднёва-заходняга дыялекту ўласціва лексема *дажынкi* як назва свята ў дзень заканчэння жніва: *Як дажыналі, с каласкоў, кветак і гарабіны саўём вянок, і гэта называецца дажынкi, у хату ўнясём, павесім на цвічку і вісіць* [5, т. 2, 14]; *Дажынкi доўга гулялі* [Смаляніца, Пружанскі].

Назва *дажынкi* 'дажынкi, сканчэнне жніва' мае распаўсюджанне на тэрыторыі ўсходняй групы віцебска-магілёўскіх гаворак паўночна-ўсходняга дыялектнага рэгіёну: *Ік дажнём жыта, дык дажынкi спраўляць будзім* [22, 147]; 'свята заканчэння жніва': *У нас сёння дажынкi* [23, 91]; 'свята ў дзень заканчэння жніва': *На дажынкi гаспадара падвязвалі, і гаспадар мусіць паставіць паўлітра* [13, т. 2, 14].

У названым моўным арэале занатавана форма дзеяслова *дажынаць* 'дажынаць': *Мы дажыналі пустаць, дык прыпазьніліся троху* [22, 147].

Фанетычны варыянт *дожынкi* 'дзень (свята) заканчэння жніва' функцыянуе ў палескай групе брэсцка-пінскіх гаворак паўднёва-заходняга дыялекту: *На дожынкi робілі бороду* [10, т. 2, 27]; *Булi людзi колiшнiе, шо к дожынкам пеўня рэзалi* [10, т. 2, 27]. Паралельна з гэтым словам у названым моўным рэгіёне бытуе варыянт *дожынкы* са значэннем 'канец жніва і звязаныя з ім абрады' [24, 31], вымаўленне якога звязана з уплывам украінскай мовы.

У сярэднебеларускіх гаворках сустракаецца форма адзіночнага ліку *дажынка* як назва свята ў дзень заканчэння жніва: *У нас дажынку так правілі: паследні снапок паставіш, паложыш хлеп і круга хлеба ходзіш і прыгаварываеш: "Зямелька, ты дала мне хлеба і я табе дам". А патам хлеп закапаеш. Калі мурашачкі ў зямлі, то к багаццю* [5, 214].

Аналізуемая лексема *дожынкi* са значэннем 'звычай упрыгожвання кветкамі або пераапраанання ў жаночую сукенку апошняга снапа ў канцы жніва' зафіксавана ў СЭС [15, 407].

Найменне *дожынкi* 'канец жніва; пачастунак суседзяў і жней з прычыны заканчэння жніва' занатавана ў слоўніку І.І. Насовіча: *На дожынкахъ и скритка была* [12, 138].

Назвы *дожынкi, дожны, обжынкi, спожынкi, вспожынкi* з тым жа значэннем падаюцца ў слоўніку У.Даля [14, т. 1, 581].

Лексема *дажынкi* 'святкаванне заканчэння жніва' фіксуецца ў ТСБЛІМ-99: *Спраўляць дажынкi* [8, 165].

Фактычны матэрыял сведчыць, што ў сістэме беларускіх гаворак семантычны аб'ём слова *дажынкi* значна шырэйшы, чым у літаратурнай мове.

У сярэднебеларускіх гаворках зафіксавана назва *дажон* 'свята ў дзень заканчэння жніва': *У нас сёння дажон, дажон, Вып'юць бабкі ражон* [18, 42]. Паралельна ўжываецца слова *абжынкi* з тым жа значэннем: *Пакідалі на абжынкi каласкі, кругом тры разы абходзілі, тады высока зжыналі, у снапок увязвалі і хлеп закопалі* [5, т. 1, 33].

Лексема *абжынкi* сустракаецца ў мове насельнікаў заходняй полацкай групы паўночна-ўсходняга дыялекту: *Абжынкi – ета кагда пакідалі халмачок каласоў, кiнуць хлеп пасярод, потым ідуць с сярном кругом тры разы, патрошачку беруць і пiяюць* [5, т. 1, 33].

У рускіх народных гаворках сустракаецца форма *абжынкi* 'заканчэнне жніва, апошні дзень жніва і гулянка, якая рабілася з гэтай прычыны': *Сяні ў нас абжынкi* [13, 27]. Слова *обжынкi* 'канец жніва' зафіксавана ў слоўніку У.Даля [14, т. 1, 581].

На большасці тэрыторыі Украіны свята Іллі супадае з заканчэннем жніва. Назва *обжынкi* шырока бытуе ва украінскіх народных песнях: *Ой обжынкi, наш господарю, обжынкi, дай нам меду и горілки!* [7, 186].

Найменне *обжынкi* ўласціва ўкраінскай мове ў якасці назвы свята заканчэння жніва (памянш. обжиночки) [16, т. 3, 8].

Аналіз геаграфіі пашырэння разгледжаных у артыкуле каляндарна-абрадавых лексем і іх варыянтаў паказвае, што яны шырока выкарыстоўваюцца за межамі даследаванага моўнага рэгіёна; *Ілля, Ілля, Ілля; зажынкi, зажынкы, зажын, зажынак, зажынок, зажонкі, зажон, абжынкi; дажынкi, дожынкi, дожынкы, дажон*, а частка прааналізаваных лексем уваходзіць у вузкарэгіянальную лексічную сістэму: *Лья, Лля, дажынка*. Варыянтнасць лексем звязана з уплывамі народнай этымалогіі, нормаў беларускай літаратурнай мовы, мясцовых асаблівасцей, а таксама фанетычных рыс украінскай мовы.

Літаратура

1. Васілевіч У. А. Беларускі народны каляндар. – Мн.: Ураджай, 1993. – 80 с.
2. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы: У 8 т. / АН БССР. Ін-т мовазнаўства; Рэд. В.У. Мартынаў. – Мн.: Навука і тэхніка, 1978–1993. – Т. 3. – 407 с.
3. Беларускі народны каляндар / Аўт.-уклад. А. Ю. Лозка. – Мн.: Полымя, 1992. – 205 с.
4. Слоўнік гаворак цэнтральных раёнаў Беларусі: У 2 т. / Пад рэд. Е.С. Мяцельскай. – Мн.: Універсітэцкае, 1990. – Т. 1. – 287 с.

5. Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча: У 5 т. – Мн.: Навука і тэхніка, 1979–1986. – Т. 2. – 728 с.
6. Байкоў М., Некрашэвіч С. Беларуска-расійскі слоўнік. – Мн.: Дзярж. выд-ва Беларусі, 1925. – 356 с.
7. Скуратывський В.Т. Дідух: Свята україньского народу. – К.: Освіта, 1995. – 272 с.
8. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы: Больш за 65000 слоў / Пад рэд. М.Р. Судніка, М.Н. Крыўко. – 2-е выд. – Мн.: БелЭн, 1999. – 784 с.
9. Купрыенка В.В., Шур В.В. Матэрыялы да слоўніка гаворак Мазырскага Палесься: Вучэбны дапам. па беларус. дыялекталогіі для студ. філал. факультэта беларус. аддзялення. – Мазыры: Мазырскі дзярж. пед. ін-т, 1996. – 70 с.
10. Тураўскі слоўнік: У 5 т. – Мн.: Навука і тэхніка, 1982–1987. – Т. 2. – 270 с.
11. Толстая С.М. Полесский народный календарь: Материалы к этнодиалектному словарю // Славянское и балканское языкознание. – М.: Наука, 1986. – 248 с.
12. Насовіч І.І. Слоўнік беларускай мовы. – Мн.: БелСЭ, 1983. – 792 с.
13. Расторгуев П.А. Словарь народных говоров Западной Брянщины: Материалы для истории словарного состава говоров / Ред. Е.М. Романович. – Мн.: Наука и техника, 1973. – 296 с.
14. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка: В 4-х т. – М.: Гос. из-во иностр. и национ. словарей, 1953. – Т. 1. – 699 с.; Т. 2. – 779 с.
15. Советский энциклопедический словарь / Научно-редакционный совет: А.М. Прохоров (пред.). – М.: Советская Энциклопедия, 1981. – 1600 с.
16. Грінченка Б. Словарь української мови: У 4-х т. – Київ, 1907–1909. – Т. 2. – 573 с.; Т. 3. – 506 с.
17. Беларуская мова і мовазнаўства: Міжвуз. зборнік. – Мн.: БДУ, 1976. – Вып. 4. – 276 с.
18. Народная лексика Гомельшчыны ў фальклору і мастацкай літаратуры / Пад рэд. У.В. Анічэнка. – Мн.: БДУ імя У.І. Леніна, 1983. – 174 с.
19. Шаталава Л.Ф. Беларускае дыялектнае слова / Рэд. Г.У. Арашонкава. – Мн.: Навука і тэхніка, 1975. – 208 с.
20. Дыялектны слоўнік Брэстчыны / Склад. Аляхновіч М.М. і інш. – Мн.: Навука і тэхніка, 1989. – 294 с.
21. Сцяшкловіч Т.Ф. Слоўнік Гродзенскай вобласці. – Мн.: Навука і тэхніка, 1983. – 671 с.
22. Бялькевіч І.К. Краёвы слоўнік Усходняй Магілёўшчыны. – Мн.: Навука і тэхніка, 1970. – 508 с.
23. Касьпяровіч М.І. Віцебскі краёвы слоўнік: матар’ялы / Пад рэд. М.Я. Байкова і праф. Б. І. Эпімаха-Шыпілы. – Віцебск, 1927. – 371 с.
24. Лексика Полесья: Материалы для полесского диалектного словаря. – М.: Наука, 1968. – 476 с.

Summary

The article analyses the lexical and semantic peculiarities of the names of some August calendar holidays and rites of Eastern Pollessye, reveals the peculiarities of the functioning of the names of August holidays and rites in folk proverbs and in the literary language.

Поступила в редакцию 03.11.03.